
 Prikaz

Vjeran Katunarić
Rajska zajednica i društveni pakao – sociološka razmatranja

Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske
 i Disput, Zagreb, 2013, 370 str.

Vjeran Katunarić, redoviti profesor na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru, a prije toga dugi niz godina profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, nezaobilazno je ime sociologije kulture i sociologije politike, posebice etničkih i identitetskih pitanja. Vjerojatno je najpoznatije i najznačajnije Katunarićevo djelo *Ženski eros i civilizacija smrti*, izvorno objavljeno 1984. te ponovno 2009. godine. U toj knjizi otvorio je dotad u domaćoj društvenoj znanosti zapostavljeno pitanje muško-ženskih odnosa kroz povijest zapadne kulture. Svakako valja spomenuti i njegovu knjigu iz 2012. godine *Putovi modernih društava – izazov historijske sociologije*. Radi se istovremeno o konceptualnoj raspravi o stanju discipline, o korisnom udžbeniku za studente sociologije, ali i povijesti, filozofije, kulturnih studija i politologije. Naposljetku, moramo se prisjetiti i Katunarićevog djela iz 2003. godine *Sporna zajednica – novije teorije o naciji i nacionalizmu*, u kojemu otvara teorijska pitanja o koncipiranju i konstituiranju nacije, stavljajući pritom naglasak na koncepte nacije koje pronalazimo kod velikih europskih sila i njihovih osvajačkih političkih projekta

ta i pokušavajući iz tog motrišta sagledati hrvatski slučaj.

Knjiga koja se nalazi pred nama, *Rajska zajednica i društveni pakao – sociološka razmatranja*, zbirka je autorovih znanstvenih eseja koji su izvorno objavljivani u širokom vremenskom rasponu, od 1982. do 2011. godine. Drugim riječima, ovu zbirku eseja možemo promatrati kao strukturirani pregled Katunarićeva višedesetljetnog opusa. Za razliku od mnogih drugih društvenih i humanističkih znanstvenika u Hrvatskoj, Katunarić je održao metodološki, teorijski i empirijski kontinuitet kroz cijelu svoju karijeru. Kod mnogih autora primjetan je velik rez i diskontinuitet između njihove istraživačke faze za vrijeme samoupravnog socijalizma i novijih radova nakon uvođenja demokratskog, višestranačkog sustava. Katunarić pak uspijeva ostati dosljedan sebi te stoji iza svojih radova objavljenih u jednom drugom vremenu i društvenom kontekstu. To autorovo inzistiranje na kontinuitetu očituje se i u predgovoru ovoj knjizi u kojoj se jasno opredjeljuje za uvažavanje struktura dugog trajanja (*longue durée*) na tragu Marca Blocha, Luciena Febvrea i Fernanda Braudela. Također, premda je autor, zajedno s urednikom biblioteke Luča (ovo djelo šesta je knjiga objavljena u ovoj ediciji) Dragutinom Lalovićem, pomno izabirao tekstove koje će uključiti u ovu zbirku eseja, sami tekstovi nisu naknadno prerađivani i redigirani, već su objavljeni u izvornom obliku, svjedočeći na taj način o znanstvenom, društvenom i političkom kontekstu u kojemu je svaki esej bio nastao. Međutim, na nekim mjestima dodane su fusnote kojima se stari tekstovi razjašnjavaju iz današnje perspektive.

Ova zbirka eseja sadrži ukupno petnaest tekstova, grupiranih u tri cjeline. Sukladno tome, redoslijed tekstova ne prati niz njihova kronološkog nastajanja, već prati nit tematske povezanosti i međusobnog nadopunjavanja pojedinih eseja. Većina eseja (devet) objelodanjena je poslije demokratskih promjena 1989.-1990. godine, dok tek manji dio (šest) radova potječe iz vremena socijalizma. Usporedimo li autore tekstove napisane poslije 1990. godine, možemo izdvojiti dva rada napisana u specifičnom ratnom kontekstu, dok je preostalih sedam plod istraživanja u mirnodopskom razdoblju. Dihotomni naslov knjizi dao je autorov članak "Rajska zajednica i društveni pakao: kritička razmatranja uz Castellsovu reinterpetaciju Tönniesove dihotomije", objavljen 2008. godine u časopisu *Socijalna ekologija*.

Prvi dio knjige, naslovljen *Društvo – porjam i razvoj*, započinje esejom "Socijalna fragmentacija" (izvorno objavljen 1983. u *Reviji za sociologiju*). U tom tekstu autor pokušava, iz pozicije sebi bliske marksističke sociologije, odrediti koje su to osnovne društvene skupine te koje su to društvene institucije koje opstaju unatoč kontinuiranoj tendenciji fragmentiranja društva. Katunarić ključne institucije modernog društva vidi u državi, tj. u njenu ideološkom i vojnom aparatu, kao i u Crkvi te u sindikatu. U drugom eseju autor nastavlja tematiku društvene fragmentacije, stavljajući naglasak na Durkheimove teorijske doprinose raspravi o društvenim skupinama i njihovu raspadu. U trećem esej, objavljenom pred kraj rata, bavi se postmodernističkim tendencijama u teoriji društva te ih kritizira kao slabo upotrebljive u kontekstu postkomunističkih europ-

skih društava. U završnom esej, prvoga dijela kritički se propituje odnos koncepta zajednice i koncepta društva u kontekstu rastućega globalnog društva.

Drugi dio knjige, pod naslovom *Društvo – struktura, nacionalno, kultura*, započinje esejom (najstariji rad u zbirci, objavljen 1982. godine) koji se bavi pitanjem etničke dimenzije jugoslavenskog društva i (ne)uspjehom multietničke i interetničke funkcionalne integracije u politici i ekonomiji. U tom radu Katunarić također nudi generacijsku periodizaciju društva, počevši od naraštaja koji je stasao u Drugom svjetskom ratu pa sve do onoga koji je bio dominantno obilježen obrazovnom reformom Stipe Šuvara. Slijedi esej koji proučava nacionalne i etničke odnose u Hrvatskoj u drugoj polovici 1980-ih te nudi pregršt zanimljivog empirijskog materijala o etničkoj distanci i etničkoj strukturi političkih dužnosnika. Na taj rad nastavlja se tekst o etničkim odnosima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini na samom početku 1990-ih (pred izbijanje rata), uz povijesni osvrt na osnovne karakteristike procesa izgradnje hrvatske nacije tijekom 19. stoljeća i izostanak ekvivalentnog procesa među muslimanskim stanovništvom u Bosni i Hercegovini. Nakon tih eseja, unutar istog dijela knjige slijede tri rada koja predstavljaju značajan skok, i u vremen-skom smislu (recentniji datum nastajanja) i u pristupu (fokus na suvremena pitanja kulturne politike, globalizacije, ali i politike sjećanja).

Treći dio ove zbirke eseja, *Društvo – promjene i ideologije*, započinje esejom o društvenim promjenama s kojima se suočavaju kasnosocijalističke elite i o potrebi humaniziranja društvenog života

u sustavu koji se 1988., u godini pisanja eseja, nalazio pred svojim izglednim krajem. Slijedi tekst o odnosu državne ideologije, sekularizacije i znanosti u kojemu se ponovno očituje autorova izrazita društvena (politička) angažiranost u razdoblju kasnog socijalizma. Katunarić zatim pokušava ponuditi objašnjenje činjenice da je komunistička nomenklatura kasnih 1980-ih svjesno odustala od marksizma i pristala na liberalizaciju i demokratizaciju. Pretposljednji esej u cijeloj knjizi bavi se politiziranjem Hrvatskog društva likovnih umjetnika u različitim epohama te pomalo tematski odudara od ostatka zbirke. Premda je pitanje kulturne politike i odnosa kulture i ideologije jedno od središnjih istraživačkih pitanja u Katunarićevu opusu, taj se tekst slabo uklapa u knjigu kao cjelinu. Posljednji tekst posvećen je naznakama uspona informacijskog društva u kasnim 1990-im. Iz današnje perspektive tekst djeluje pomalo naivno i začudno, zbog svojeg općeg dojma zbunjenosti i nespremnosti za suočavanje s društvenom revolucijom koju su donijele nove informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Katunarićeva zbirka eseja izrazito je živo i dinamično djelo koje pruža uvid ne samo u autorov višegodišnji rad već i u razvoj društvene znanosti u Hrvatskoj u kontekstu propasti socijalizma i tranzicije u demokraciju. Kroz sve tekstove provlači se autorova želja za kritičkim odmakom i konstruktivističkom analizom, ali i spremnost na ulogu angažiranog društvenog znanstvenika. U ranijim tekstovima ta uloga angažiranog znanstvenika izravno je u funkciji spašavanja i reformiranja socijalizma, dok je u kasnijim fazama primjetna skepsa prema usponu globaliziranog,

postindustrijskog društva i zauzimanje za političke impulse koji su posljednjih godina poznati pod nazivom “demokratski socijalizam”. Ova knjiga nudi zanimljive poglede na niz pitanja – od identiteta, nacije i društva do zajednice i socijalizacije – te koristan povijesni pregled razvoja sociološke discipline i općenito društvene znanosti u Hrvatskoj.

Višeslav Raos

Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Prikaz

**Shaul M. Gabbay
i Amin M. Kazak
One Land, Two Stories**

Livingston Publishing House, New York,
London, Amsterdam, LLC, '2012, 576 str.

Više od pedeset godina ne jenjava sukob Izraelaca i Palestinaca koji je obilježio dobar dio hladnoratovske i posthladnoratovske međunarodne politike i geopolitike. Cijeli Bliski istok nemoguće je zamisliti bez tog sukoba koji je ustanovio međusobne političke, kulturne i ekonomske odnose bliskoistočnih zemalja i zemalja Zapada, pri čemu posebnu ulogu imaju Sjedinjene Američke Države. Kao i kod mnogih svjetskih sukoba koji traju više desetljeća, izraelsko-palestinski sukob toliko je složen da su izdanja diplomatskog, međunarodnopolitičkog, politološkog, sigurnosnog, kulturološkog i teološkog pravca postala iznimno specijalizirana i usredotočena na